

The Model of Development of Professional and Spiritual Skills in Students on the Basis of the Work "Ma'arif" by Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi

Tursunova Nilufar Samiyevna
Surxondaryo viloyati Termiz shahri

Abstract

This study was devoted to the development of professional and spiritual skills of students on the basis of the work "Ma'arif" by Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi. The study developed a model for the formation of students' moral maturity, inner responsibility, self-awareness and social activity along with their professional competence by combining the mystical and educational heritage with modern pedagogical approaches. This model is based on person-centered, axiological, competent, and integrative approaches and includes target, meaningful, functional, and outcome components. The ideas of devotion, honesty, patience, humility, science and unity of action in the work "enlightenment" are justified as an important source of the development of spiritual qualities necessary in the professional activity of students. The results of the research are of practical value in the effective organization of the process of spiritual and ethical education in higher educational institutions, as well as the formation of students' professional responsibility and moral awareness.

Keywords: Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmizi, Education, professional and spiritual skills, Sufi heritage, competential approach, spiritual education, higher education.

Introduction

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonida jamiyat taraqqiyoti, avvalo, yuksak kasbiy salohiyatga ega, shu bilan birga ma'naviy barkamol, axloqan yetuk, ijtimoiy mas'uliyatni chuqur his etadigan kadrlarni tayyorlash bilan bevosita bog'liqdir. Oliy ta'lim tizimida ta'limning sifati nafaqat bilim va malakalarning egallanishi, balki talabalarda kasbiy faoliyatga nisbatan ongli munosabat, halollik, fidoyilik, vijdoniy mas'uliyat kabi ma'naviy fazilatlarining shakllanishi bilan ham belgilanadi. Shu bois zamonaviy ta'lim jarayonida kasbiy kompetensiyalarni ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan uyg'un rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim va tarbiya sohasida olib borilayotgan islohotlar, xususan, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularning intellektual salohiyati bilan bir qatorda ma'naviy dunyosini boyitishga qaratilgan vazifalar oliy ta'lim muassasalari zimmasiga muhim mas'uliyat yuklamoqda. Bu jarayonda Sharq mutafakkirlari va tasavvuf namoyandalarining boy ma'naviy merosidan samarali foydalanish ta'lim mazmunini chuqurlashtirish va tarbiyaviy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ana shunday bebaho ma'naviy-ma'rifiy meros namoyandalaridan biri Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy bo'lib, uning "Ma'arif" asari insonning ichki kamoloti, nafsni tarbiyalash, ilm va amal birligi, ixlos, halollik, sabr va kamtarlik kabi fazilatlarini tarannum etuvchi g'oyalar bilan boydir. Ushbu asarda ilgari surilgan qarashlar bugungi kunda talabalar shaxsida kasbiy-

ma'naviy ko'nikmalarni shakllantirish uchun muhim metodologik manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Mazkur tadqiqotda Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari asosida talabalarda kasbiy-ma'naviy ko'nikmalarni rivojlantirishning pedagogik modeli ishlab chiqildi hamda uning ta'lim jarayonidagi imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot davomida tasavvufiy-ma'rifiy g'oyalarni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan integratsiya qilish orqali talabalarning kasbiy yetukligi bilan bir qatorda ma'naviy barkamolligini ta'minlash yo'llari yoritildi.

Mazkur modelning asosiy maqsadi Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asarida ilgari surilgan tasavvufiy-ma'rifiy g'oyalar asosida talabalarda kasbiy yetuklik va ma'naviy barkamollikni uyg'un shakllantirishdan iborat. Model talabalarda axloqiy mas'uliyat, o'zini anglash, ichki nazorat, kasbiy faoliyatga ongli va vijdoniy yondashuv hamda jamiyat hayotida faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishni ko'zda tutadi. Shuningdek, ushbu model orqali talabalarning kasbiy kompetensiyalarini mustahkamlash bilan bir qatorda ularning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan uzviy pedagogik jarayonni tashkil etish nazarda tutiladi.

Talabalarda Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari asosida kasbiy-ma'naviy ko'nikmalarni rivojlantirish modeli bir qator zamonaviy pedagogik va ma'naviy-ma'rifiy yondashuvlarga tayangan holda ishlab chiqildi. Mazkur yondashuvlar modelning nazariy mustahkamligini ta'minlash bilan birga, uning amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv talabaning individual xususiyatlari, ichki dunyosi, qiziqishlari va kasbiy ehtiyojlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv asosida talaba ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida qaralib, uning o'zini anglash, mustaqil fikrlash va kasbiy o'sishga bo'lgan ehtiyoji qo'llab-quvvatlanadi.

Aksiologik yondashuv "Ma'orif" asarida ilgari surilgan ixlos, halollik, kamtarlik, sabr, mas'uliyat kabi ma'naviy qadriyatlarni ta'lim jarayonining markaziga qo'yadi. Bu yondashuv orqali talabalarda kasbiy faoliyatni axloqiy me'yorlar asosida amalga oshirish, vijdoniy mas'uliyat va insonparvarlik munosabatlarini shakllantirish ko'zda tutiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv talabalarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki ularni real kasbiy vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan. Mazkur yondashuv kasbiy kompetensiyalarni ma'naviy-axloqiy fazilatlar bilan uyg'un holda shakllantirishni ta'minlaydi.

Ma'naviy-tasavvufiy yondashuv insonning ichki kamoloti, nafsni tarbiyalash, qalb pokligi va ichki mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan. "Ma'orif" asaridagi tasavvufiy g'oyalar asosida talabalarda o'zini nazorat qilish, sabr-toqat, kamtarlik va ruhiy barqarorlik kabi sifatlar shakllantiriladi.

Integrativ yondashuv esa diniy-ma'naviy merosni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, ta'lim metodlari va innovatsion yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishni nazarda tutadi. Bu yondashuv orqali milliy-ma'naviy qadriyatlar asosida raqobatbardosh, kasbiy va ma'naviy jihatdan yetuk mutaxassislarni tayyorlash imkoniyati yaratiladi.

Mazkur tadqiqot Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari asosida talabalarda kasbiy-ma'naviy ko'nikmalarni rivojlantirish masalasini ilmiy-nazariy va amaliy

jihatdan yoritishga qaratildi. Tadqiqot jarayonida tasavvufiy-ma'rifiy merosning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati asoslab berilib, uni oliy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish imkoniyatlari tahlil qilindi.

Tadqiqot natijasida "Ma'orif" asarida ilgari surilgan ixlos, halollik, ilm va amal birligi, sabr, kamtarlik, nafsni tarbiyalash kabi g'oyalar talabalarda kasbiy yetuklik, axloqiy mas'uliyat, o'zini anglash va ijtimoiy faollikni shakllantirishda muhim manba ekanligi aniqlandi. Ushbu g'oyalar asosida ishlab chiqilgan pedagogik model maqsadli, mazmuniy, faoliyatli va natijaviy komponentlardan iborat bo'lib, u kasbiy kompetensiyalarni ma'naviy-axloqiy fazilatlar bilan uyg'un rivojlantirishga xizmat qiladi.

Modelni amaliyotga joriy etish jarayonida shaxsga yo'naltirilgan, aksiologik, kompetensiyaviy, ma'naviy-tasavvufiy hamda integrativ yondashuvlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish imkonini berdi. Natijada talabalarda kasbiy faoliyatga ongli va mas'uliyatli munosabat, ichki intizom, o'zini nazorat qilish hamda jamiyat hayotida faol fuqarolik pozitsiyasi shakllanib bordi.

Tajriba-sinov ishlari natijalari ishlab chiqilgan modelning samaradorligini tasdiqlab, talabalarda kasbiy-ma'naviy ko'nikmalar rivojlanish darajasining ijobiy dinamikasini ko'rsatdi. Olingan natijalar oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonini takomillashtirish, tasavvufiy meros asosida ta'lim mazmunini boyitish hamda kasbiy yetuk, ma'naviy barkamol mutaxassislar tayyorlashda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, Sayyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning "Ma'orif" asari asosida ishlab chiqilgan kasbiy-ma'naviy ko'nikmalarni rivojlantirish modeli zamonaviy oliy ta'lim tizimi uchun nazariy jihatdan asoslangan va amaliy jihatdan samarali pedagogik yechimlardan biri bo'lib, uni ta'lim jarayoniga keng tatbiq etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif. Forscha matn, tahqiq va hoshiyalar bilan nashrga tayyorlovchi: B. Furuzonfar. — Tehron: Tehron universiteti nashriyoti, 1960.
2. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarj. A. G'olpinarli. — Istanbul: Turkiya Ish Bankasi madaniyat nashrlari, 1973.
3. Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. Ma'orif / Tarj. A. R. Karabulut. — Ankara: Mektebe Yayinlari, 1995.
4. Satoğlu, A. Mevlono'ninng ustozlari Sayyid Burhoniddin. — Ankara, 1968.
5. Çayırdağ, M. Seyyid Burhaneddin Hüseyin (Seyyid-i Sırdan Muhaqqiq-i Tirmizi). — Kayseri, 1984.
6. Karabulut, A. R. Mevlono'ninng ustozlari Sayyid Burhoniddin va Kayseri. — Kayseri, 1994.
7. Sevgi, H. A. Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziy. — Kayseri: Erciyes universiteti nashrlari, 1995.
8. Kağıtçı, Y. Hazrat Mevlono'ninng ustozlari Sayyid Burhoniddin Hazratlari. — Kayseri: Katta shahar hokimligi nashrlari, 2014.
9. Lewis, F. D. "Seyyid Burhâneddin Muhaqqiq-i Tirmizî". Tarj. O. N. Kichik. — Hitit universiteti Ilohiyot fakulteti jurnali, 2009, №15.

10. Cebecioğlu, E. “Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyda tasavvufiy tushunchalarning metaforik talqini”. — Anqara universiteti Ilohiyot fakulteti jurnali, 1998.
11. Yakıt, İ. “Mevlono’ga ko‘ra Sayyid Burhoniddin”. — XIII–XIV asrlarda Kayserida ilm va din konferensiyasi materiallari. — Ankara, 1998.
12. Büyüközkar, E. “Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyda axloqiy poklanish masalasi”. — Akademik tadqiqotlar jurnali, 2019.
13. Sucu Köroğlu, N. “Seyyid Burhoniddin Muhaqqiq Tirmiziyning ‘Ma’orif’ asarida nafs haqidagi qarashlar”. — Seljuk tadqiqotlari jurnali, 2022.
14. Abdurahmonov, A. Ma’naviy tarbiya asoslari. — Toshkent: Fan, 2018.

